

բու ծակերը կ'երեւին հիմա՝ կանգուն մնացած այդ պատերու փոքր մէկ մասին վրայ: Բայց եկեղեցիին սնարքը կարիւր չեղաւ դէպի արեւելք դնել, այլ դրին հաւ կառակ կողմը, Գողգոթայի՝ Քրիստոսի խաչելութեան վայրին մօտ:

Այնքան փառաշուք և ունեւան ճաշակաւոր այս շինութիւնը աւարտեցաւ 335ին, ինը տարուան տեւողագին աշխատութիւնէ մը յետոյ: Պորտոյի անանուն ուխտաւորը 333ին տեսաւ զայն գրեթէ աւարտած: Դժբախտաբար անիկա չէ թողած մանրամասնեալ նկարագրութիւն մը:

Նոր տաճարին նաւակատիքը սկսաւ ինչի գիւտի օրն իսկ, կը գրէ Եթերիա ուխտաւորուհին, ու տակեց ամբողջ եօթն օր (14—21 Սեպտեմբեր 335): Միժ հանդիսաւորութեամբ տեղի ունեցաւ ճշմարիտ ինչափայտի ցուցադրութիւնը, ու այնուհետեւ ամէն տարի կը կրկնուէր հանդէսը այդ միևնոյն օրը: Այս է ծագումը Վերացման Ս. ինչի տօնին, զոր քրիստոնէական եկեղեցին կը կատարէ մինչև ցայսօր: Երեք հարիւրէ աւելի եպիսկոպոսներ ներկայ էին նաւակատեաց այդ տօնին, ուր ի տես գրեւեցան զարդեր և նուիրական անօթներ ու սպասներ: Ըստ Եւսեբիոսի՝ կայսրը ինք զրկած էր Կ. Պոլսոյ իր պալատին ու մենէն արժէքաւոր իրերը — ռսկի, պատուական ակունքներ, անօթներ, կերպասներ, անթիւ գոհարեղէններ, փափաքելով որ ատիեղերքի ամենէն սքանչելի այս վայրը զարդարուի ու ճոխանայ իրեն արժանի փառքով ու փայլովն:

Այդ օրէն սկսեալ քրիստոնէական թաղամաս մը կ'ազմուեցաւ Ս. Յարութեան շուրջը, ու Երուսաղէմ սկսաւ կամայ կամայ իր նախնի անունով յորջորջուի՝ փոխանակ իշխան Կոստանտինի:

Քրիստոնէութեան արագ աճումով հեթանոսութիւնը տեղի տուաւ հետզհետէ ու Երուսաղէմի Կիւրեղ հայրապետի օրով երկինքի վրայ Գողգոթայէն մինչև Զիթհնեաց լիւր երկարող լուսեղէն ինչի երեւումը (7 Մայիս 351) եկաւ հաստատել քրիստոնէական կրօնքի ճշմարտութիւնը և սփոփել հաւատացեալներու սիրտերը ու քրիստոնէական վերջնական յաղթանակը հուշակել հեթանոսութեան վրայ:

Մ. Ե. Ն.

ԻՊԼԷՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԵՒՆԱԾ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

1. — ԻՊԼԷՆՆԵՐԸ

Այն առաջին ինչապիւր զինուորական բազմութիւնները որ Արևմտաքէն կողմային Ս. Գերեզմանի ապառութեան համար, իրենց ընկերացած էին զիտութեան և արուեստի անձնաւորութիւններ ինչպէս՝ նաև զիտնագիտական և օրէնսդիտական կարողութեամբ օժտուած անձեր. անոնցմէ էին Իպլինները, ծագումով ֆրանսացի, ճարպիկ և նրբախոհ զինուորականներ, որոնք ինչապիւր շրջանի տիրապետութեան զիբ գրեւեցին և մեծ համբաւ ստացան, և անոնցմէ ռոմքը ալ բարձրացան սպարապետութեան և այլ կարեւոր պաշտօններու. անոնց ամենէն տարեցն էր Պալիան անուամբ ֆրանսացին՝ որուն ազգատոհմը որ իր ճիւղերով բազմացաւ, ո՛չ միայն Պաղեստինի և Սիրիոյ, այլ նաև Կիպրոսի և Փոքր Հայաստանի, յայտնեց նիյիկոյ մէջ:

Շուտ կանուխէն քրիստոնէութիւնը հաստատուած էր Յամիլայի մէջ, որ հիմնուած էր Յոպպէի և Գալլայի միջև, հայազգի Ստեփանոս եպիսկոպոս Մելիթանեցի՝ աշակերտ Իբր եպիսկոպոս, ու մինչև Արաբներուն արշաւանքը նոյն քաղաքը աննախընթաց զարգացում մը ունեցաւ և ծաղկեցաւ կրօնական բազմաթիւ հաստատութիւններով: Յամիլա կը կոչուէր Ենկունա, հաւանաբար քանանական Իպլինայ անուամբ, ժԲ. դարուն երբ ինչապիւրները այդ կողմերը հաստատուեցան, Յամիլան ամայացաւ զիւր մըն էր: Անոնք կոչեցին զայն Իպլին, անուն մը որ կը թափ թէ ծագում առած է Իպլինայէն, ինչպէս գրեցինք: Երուսաղէմի Ի. թագաւորը Ֆուլք (1131—1143), արտօնած է, ինչպէս կը կարգաւք, Տիւրացի Կիլիսոմ արքեպիսկոպոսի Histoire Générale des Croisades մէջ, (ժԵ. 24), որպէս զի Պալիանները Իպլինայի մէջ շինեն ամրոց մը ապահովուելու համար Ասիականցիներուն և այլոց յարձակումներէն: Փլատակներու հիմքեր հաս-

աւած քարերով և այլ նիւթերով Պալեանները կառուցին ամրոցը աշտարակներով և զանազան զարդերով: Պատմիչը անուանով կը յիշէ նոյն մեծակառուց ամրոցին հիմարկողները, իւնոն, Պողոտին և կրտսերն Պալեան, ասոնք, ինչպէս նաև իրենց բոլոր ազգատունմը՝ Իպլին կոչուեցան, նորաշէն ամրոցը տեղւոյն վաղիմի անունովը այդպէս կոչուած էր, իրենք ալ այդ անունը առին, և այդ օրէն սկսեալ Պալեան տանուտէրներու աւանը կազմեց Իպլէնը:

Իպլէնները նշանաւոր եղան անով որ Կիլիկիոյ Հայ Արքեպիսկոփն և այլ հայ մեծ իշխաններուն հետ խնամութիւն կնքեցին և շատ մտերմութեամբ կ'ապրէին Հայոց հետ: հետեւելով հայրենանուէր բանասէր Հ. Ալիշանի, Արևմուտքիներու խնամեցած հայուհիները կը նշանակենք հաս, հայուհիներ որ ամուսնացած են Իպլէններուն հետ և այն հայերը որ Իպլէն աղլիկներ աւան են: Առաջին անգամ կը նշանակենք Կոստանդին Պալլի դուստրը և քոյրը Հեթում Ա. թագաւորի՝ Մարիամ, որ ամուսնացած է Յովհաննէս Իպլէնի, Երուսաղէմի թագաւորութեան սպարապետը, վերջնոյ մասին յետոյ մեր ուրիշ ծանօթութիւնները: Մարիամ 1263ին հօրը մահուան միւրթարութեան համար եկած էր Լամբրոն և թողած է երկու մանչ և երեք աղլիկներ, մանչերը կը կոչուին հայկական անուամբ Օւլին և Հեթում, որ ապրած են հայ արքունիքի մէջ. երկրորդին որդին Ռեմոնգ անուն՝ Հայոց Սենեշալ կարգուած էր: Մարիամ մեռաւ հոն և թաղուեցաւ Սկեռայ: Մեր յիշատակագիրներէն մին կոչած է զայն Կալիւ-Մաւի Գունդէս Ճաֆուն:

Հեթում Ա.ի դուստրը՝ Մարիամ Կիպրոսի Սենեշալ Կի Իպլէնեանի հետ ամուսնացած է:

Հեթում Ա.ի միւս դուստրը Ֆիմի ամուսնացած է Իպլէն Յուլիանի, տէր Սիգոնի(*):

Լամբրոնի Հեթումի դուստր Ալիմ ամուսնացած է Կիպրոսի Սենեշալ Իպլէն Փիլիպպոսի հետ:

Օլին Մարաշխտի դուստր Զապել ամուսնացած է Պալեան Իպլէնեանի հետ:

Սմբատ, որդի Լեոն Բ.ի, 1296ին կ'ամուսնանայ Կի Իպլէնեանի դուստր Իպապելի, որ թոռն էր Մարիամի՝ քրոջ Հեթում Ա. թագաւորի:

Նոր հետազոտութիւններով կարելի է ուրիշ խնամութիւններ արձանագրել:

Իպլէնները, այսինքն Պալեանի պառլամենտները Երուսաղէմի թագաւորներու իբր կառավար, անոնցմէ ժառանգութիւն առին գրեթէ բոլոր Փիւնիկի կամ Ասորուց ծովեզերեայ քաղաքները և մտնր իշխանութիւնները: Սիրոսի տէրութիւնն ալ անցեր էր Իպլէնեան տոհմին, և կը տուէր զօրաւոր իշխան մը, Պալեան՝ որդի Յովհաննէս, տիրող Պէրսի, որ և Կիպրոսի թագաւորութեան Պալլ էր: Գրեթէ ժ.Գ. դարուն կէսին բոլոր Ասորուց նշանաւոր քաղաքներուն եւ տէրութիւններուն ձիկնայքն՝ Հայոց նոր թագաւորութեան օրերուն են, ոչ միայն Փիւնիկի մէջ, այլ նաև բարձրագոյն զահերու վրայ, Անտիոքի, Կիպրոսի և մինչև Բիւզանդիոնի մէջ:

Ըստ Հ. Ղ. Ալիշանի, Պալեանի հօրեղբորորդին կոմ Յովհան Իպլէն Յոպպէի տէր էր, և ինչպէս յիշեցինք, ամուսնացած էր Հեթում Ա.ի քրոջ Մարիամի հետ: Les Assises de Jerusalem անուամբ Օրինագրելին վերջին և բուն կարգադրողը եղած է Յովհաննէս Իպլէն, որդին Փիլիպպոսի, և թոռն առաջին Ֆրանկ կոչուած Պալեան Իպլինի: Յովհ. Իպլէն, սպարապետն էր Երուսաղէմի թագաւորութեան և մեծ ազդեցութիւն ունէր զինուորական և Օրենսգիտական խնդրոց մէջ. Հայ արքունիքին փեսայանալէ յետոյ, կալուածական խնդրեր մը ծագած է Կոստանդին Պալլի և իր որդւոյն սպարապետ Սմբատի միջև, Կոստանդին իր Կոռիկոսի ամրոցը յանձնած էր իր կրտսեր որդւոյն Օլինի, մինչ Սմբատ իբր անդրանիկը կ'ուզէր իրեն զրաւել նշանաւոր ամրոցը զոր Կոստանդին Լեոն Բ.ին մահուանէ վերջ յաղթութեան

(*) Յուլիանի՝ Սիգոնի տէր՝ Իպլէնեան Պալեանի որդին էր և Ֆիմիի հետ ամուսնութենէն ունեցաւ երկու մանչ և մէկ աղլիկ, որոնք են: Պալեան, Յովհաննէս և Մարգրիտ՝ որ ամուսնացաւ Փիլիպի տիւրը Կիի հետ: Յովհաննէս ծովամայն

եղած է Կիլիկիոյ մէջ, իսկ Պալեան ամուսնացած է Մարիամի հետ, Փիլիպի տիւրը, և ունեցած է երկու աղլիկներ՝ Ֆիմի և Իպապել, Ֆիմի ամուսնացած է Հեթումի հետ՝ որ Հայոց սպարապետի որդին էր:

արդիւնքով իբր իր սեպհականութիւնը գրաւած էր զայն: Կոստանդին Պայլի հաճար Կոռիկոս, հայրենի ժառանգութեան ստացութիւն մը չէր, այլ յաղթութեան արդիւնք մը, որուն համար Կոստանդին ազատ էր նուիրելու իր կրտսեր որդւոյն, և Սմբատ իբր անդրանիկ իրաւունք չուներ: Այս իրաւական դժուարութեան ժամանակ Կոստանդին իր փեսային Յովհ. Իպլինի դիմեց խնդրոյ վերջ տալու և արգարութիւնը ճանչնելու համար: Յովհ. Իպլին կարծիքն առնելով Պարոն Պալիանի և Անթիոմ Նիկիոյ՝ վճռեց թէ նուիրատւութիւնը կանոնաւոր է և վաւերական: Այս իրողութիւնը նշանակուած է Les Assises de Jerusalem գրքին մէջ (գլ. 146, էջ 220, տպգր. Beugnot). որմէ այս իրաւական հարցը հին զաղդիրէնով Հեթում Պատմիչ մըր Պատմութեան Յատկութիւնը ի վերջոյ զետեղած է: Յովհաննէս Իպլին (Ք 1258), բացի իր սպարապետութիւնէն, Յոպպէի ալ տէրը եղած էր. Պարոն Rey իր Les Colonies Franques de Syrie գրքին մէջ գրած է Յովհ. Իպլինի կնիքին պատկերը, զրահազատ զգեստաւորուածով և ձիւ վրայ նստած, սուր ի ձեռին: Պարոն Rey խնամքով և յանձնարարաբար նշանակած է իր իշխանութեան մէջ մի գլխի մէջ անոր բազմաթիւ զիւղական սեպհականութիւնները գոր նուիրած է յիշատարար հիւանդանոցներու և եկեղեցիներու:

Իպլինները տէրը եղած են նաև Պէրուքի, ռւր մեծ գործունէութիւն ցոյց տուած են քաղաքին բարեկարգութեան և շինարարութեան: Գերմանացի Վիլլարմտ Օլտենպուրի Թր 1212ին Ս. Սրբոյ այցելած է, թողած է Պէրուքի մէջ Իպլիններու ամրոցին շահեկան մէկ նկարագրութիւնը, և այս ամրոցին նոր շարտարակներուն միոյն մէջ ի նորոյ զարգացուած արահին նկարագրութիւնը կ'ընէ յիշատել, իր խոսքերը կը թարգմանենք. «Այս սրահ իր լոյսը կ'ստանայ մէկ կողմէն ծովէն, և միւս կողմէն քաղաքը շրջապատող պարտէզներէն: Իր խճանկարէ յատակը կը ներկայացնէ թիթեւ զեփիւռի մը միջոցաւ կընճեալ փոքր մը, և քաղած ժամանակ ամէն ոք կը վարմանայ Թր չին տեսնուիր խորը աւազին վրայ քայլերուն հետքերը: Այս սրահին պատերը ունին մարմարէ գրու-

գումներ որ կը կազմեն մեծ գեղեցկութեան մը որմադրուազը: Կամարը նկարուած է երկնքի պատկերով, եայն, եայն: Աստիները, Սարակիստները և Յոյները զարդարանքի արուեստին մէջ ընտիր են: Այս սրահին կեդրոնը կը գտնուի մարմարէ բազմաճիւղի ամրոցութիւն մը և հրաշալիօրէն յղկուած, և այլ: Այս աւազանին մէջ կը տեսնուի վիշապ մը որ կը թուի թէ կուլ կուտայ խճանկարէ ներկուած անասունները, և օդին մէջ կը նետէ յատակ և առատ խճաշուր մը որ բազմաթիւ և յայն պատուաններէն ազատօրէն շրջան ընելով օդին շնորհիւ այս սրահին մէջ կը տարածէ քաղցր զովութիւն մը»:

Իպլիններու մասին թէ ունինք ռւրիչ պատմական տեղեկութիւններ, բայց առայժմ զանց կ'ընենք զանոնք նշանակելու, այլ կը ջանանք թերիները լրացնել պրպտումներով, կազմելու համար, եթէ կարելի է, անոնց ամրոցական պատմութիւնը և այն ժամանակ միայն հրատարակել զտեղուած պատմական լման ծանօթութիւնները:

2. — ԻՊԼԵՆԵՐՈՒ ԵՆԻՍԵ ԵԿԵՆՑԻՆ

Պարոն Rey իր վերև յիշուած գրքին մէջ (էջ 409), Իպլինի վրայ գրած է հետեալ ծանօթութիւնը. «Իպլինը աւատը եղած է թագաւորութեան ամիսամեծ ընտանիքին: Հոն տակաւին կը գտնուին Իպլինի առաջին տիրոջ զաղդիրացի Պալիանի կողմէն վաղեմի Յամինայի տւերականութիւնը: Տիրացի կ'ըլլի մը արքայական պոսէն յայտնի է թէ այս ամրոցը քառակուսի էր և անկիւնները աշտարակներով:

Այս աւերակներուն միջեւ տակաւին կը տեսնուին փոքր եկեղեցիներ մը մնացորդները, բայց այս բնկորները գրեթէ թաղուած են տուններուն տակ արդի էպնէն զիւղին՝ որ ամրոցութեամբ անոր բնկորներով շինուած է, և կը թուի թէ Միջին դարու շրջապատող փոքր քաղաքին ամրոցը տեղը գրաւած է, այսինքն ա՛յն հազար ուրուն վրայ կառուցուած էր ամրոցը: Հաւանաբար ամրոցին կառուցումէն յետոյ շինուած է եկեղեցին, վասն զի Տիւ-

բացի Կիրեոմ միայն ամբողջ շինութիւնը կը յիշատակէ և եկեղեցիի շինութեան մասին կը լռէ:

Camille Enlart, իր "Les Monuments des Croisés dans le Royaume de Jérusalem, Ա. Հատոր, էջ 133, նոյն եկեղեցիի մասին կը գնէ հետեւեալ նկարագրականը. «Իպլէն աւանը, Յոպպէի և Գազայի միջև կէս ճանապարհին, Երուսաղէմի եւ Կիպրոսի թագաւորութեանց պատմութեան մէջ նշանաւոր ընտանիքի մը աւատը եղած է, որուն ամբողջ չորս աշտարակներով զարդարուած, թողած է չհազարգուական հետքեր համապատասխան նկարագրութեան Ճիւրացի Կիրեոմ արքեպիսկոպոսի որ կը պատմէ 1143ին անոր հիմնադրութիւնը:

Արդի Իպլէն(*) գիւղին մզկիթը Խաչակիրներուն եկեղեցին է, որուն զեղեցիկ յատակագիծը և նկարագրութիւնը հրաշաքալուած կ'երևի Հնախօս Clermont-Ganneau (տե՛ս Archaeological Researches in Palestine, Հատոր Բ., էջ 170-73), որմէ կը քաղինք հետեւեալ տեղեկութիւնները. Clermont-Ganneau Իպլէն այցելած է և եւկեղեցիին յատակագիծը շինած է 1870ին, իսկ իրմէ առաջ Max van Berchem 1893 և 1894 թուականներուն հաւաքած է գերդէն անուան պատմութեան հետ եկեղեցիին ճարտարապետական ծանօթագրութիւններ, և ան յետոյ սիրով արամադրած է գանձը Clermont-Ganneau ի. հոս կը յիշատակենք վերջնայ ծանօթութիւնները եկեղեցիին վերաբերութեամբ, ան իր այցելութեան

(*) Ի՞նչպէս հնագոյն ասորական յիշատակարան մը շէրաքի Պետու եպիսկոպոսի կնամբա խորագրով հրատայ մեզ խիստ շահագրգռական և ամբողջութեամբ նոր տեղեկութիւն մը Ե. դարուն էպփառ գիւղի մասին: Նոյն գիւղը կը բնակէին Սամարյաններ և Հրեաներ և սեպահականութիւնն էր Եւրոպիայ կայսրութիւնն որ իր բոլորներուն խորհրդով հան շինած էր փոքր բնակարան մը, որ կը մնար օղափոխութեան և իր առողջութեան համար: Ան հան շինել տուաւ ընդարձակ եկեղեցի մը՝ նուիրուած Ս. Ստեփանոսի՝ Կ. Ս. Թովմատի և քաղմթիւ նահատակ սուրբերու և հաստատեց անոր առատ եկամուտներ: Այս եւկեղեցիին տեղոյն վրայ յետոյ շինուած են ռաբիշ հաստատութիւններ:

: Այս ծանօթութեամբ կ'ստուգուի ուրեմն թէ Իպլէնի ամբողջն ու եկեղեցիին հողի տակէն եւլած քարէ շինուած անիւթերը ինչ ծագումով առաջ եկած են:

Ժամանակ մզկիթին շուրջը գտնուած ասորական տուններուն եւ բակերուն մէջ մտնելով արեւմուտքի արտաքին կողմը կը գտնէ եկեղեցիին առաջին դուռը զոր Ա. դարները քարերուն հետ իրար խառնած են: Նոյն դուռը շատ հոյակապ գոթական ճարտարապետութեան գեղեցիկ նմոյշ մըն է: Այս դուռը կը բաղկանայ կամարաքիւղ մը և ուրիշ զանազան յղկուած քանդակեալ մասերէ:

Այս եկեղեցիին կամարները կը մնան առանց խոյանի փակներով բռնուած պարզ թակաղակի մը վրայ: Վերջնայ խորիւստները ծածկուած են հողի տակ: Յիշուող մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ նոյն դրան լայն կամարին զարդարանքի գաղափարի մասին: Այս կամարին տաշուած ու բարակ քարերը փոքր խողովակի չափով փորուածքներ ունին կամարին կեղծոնէն մինչև անոր ծայրը: Այս գաղափարը Խաչակրաց ճարտարապետութեան մէջ շատ յարգի ճանչցուած է, և ուրիշ տեղերէլ գատ, կը գտնուին Ս. Գերգմանի եկեղեցիին և Երուսաղէմի Ս. Աննայի եւկեղեցիին գուռներուն կամարներուն մէջ:

Clermont-Ganneau իր գրքին նոյն էջերուն մէջ թէ Իպլէն գիւղի անուան և թէ եկեղեցիի նկարագրութեան մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ:

Camille Enlart կը յարէ թէ այս աշխատանքը, զգրախտարար, մեզ համար եղած է աւելի թանկագին, եկեղեցիին աւերման իրողութեամբ, վասն զի ան վերջին պատերազմի ընթացքին ուժակոծութեամբ ծանրապէս վնասուած է:

Եկեղեցիին Սալաէտտինի կողմէն 1187ին Իպլէնի հրդեհումէն սկսեալ երկու ատիաններ ունէր. բայց նախապէս ունեցած է մէկ ատեան և երկու կողմնաթևք. մնացած են արեւմտեան երեք վերնատուններ ցցանկիւն կամարներով ծածկուած, կամարները հստաման կէտի մէջ են (en tiers-point): Սիւները կը բաղկանան քառակուսի փայտոյցի մը իւրաքանչիւր երեւի վրայ յենած մոյթով մը, պարզ բարաւոր մը, որուն կիսաողմը կիսապլանածեկ ցցուակ մըն է և զանոնք կը ծածկէ: Կամարնաձե պատուհանները ներսէն լայնցած են, պտուտակած սանդուխ մը քառակուսի փոքր աշտարակի մը մէջ գետնդուած է. դուռը՝

կառման կետի մէջ սրաց տրուած ունի կաւ մարի չորս կորութիւններ պարզ բարաւորով մը ծածկուած՝ նոյնքան ուղղորդ որմնորոշ վրայ հանգչելով: Յայտուն լար մը կամարին արտաքին և գործարար կողմը բոլորակաձև կը չլրկացատէ, վերի կամարի կորութիւնը խորոփի միջև երբեակ ճախարակի ցցուակով զարգարուած է, նոյն կամարին շարունակութիւնը խորշ խորշ շինուած է, ինչպէս Ս. Յարութեան տաճարի ճակատին կամարները, երբորդ և չորբորդ կամարի կորութիւնները անկհան վրայ ունի իբր զարդ փոքր կտոր ցցուակներ: Նոյն շինուածքին ճակատը կը պակսի երեք անկիւնը (tympan): Ուղղորդ պատերու անկիւններու մէջ զետեղուած են միայն մէջ փոքր կտոր ցցուակ մը, միւս երեքին մէջ՝ խորոփ մը: Խորշաւոր կամարի կորութիւնէ զատ, այս դռանը, պարզ ցցուակներով զարդարուած է, բաւական կը նմանի Ժիլլէի հարաւային դռան: Ան ունի ԺԲ. դարու երբորդ քառորդին կամ կիսուն հնութիւնը:

ՄԿՐՏԻՉ ԵՂՍ. ԱՆՍԻՆՈՒՆԻ

ԽՈՐՀԱՆՈՐԴ ԵՒ ԽՈՐԵ

Գործի մարդը մէջ Նորոյք և յիշել ածականակր դրամ ևս առածը. քայց նշխարապէս սակեց շատ աւելի և. վասնզի երբ գիտնամք շատ գործածել գայն, ինքզինքին մշակութիւնը, բարեշուքիւնը՝ նկարագրին կազմութիւնն է ան: Այն մէկ ժամը որ անկողութեան կամ ոչինչ քանեւուն, այսինքն անկողութեան աւելի յոնկոյն քանեւուն կը տրուի անկն օր, քանի մը տարւան մէջ, երբ ինքզինքին կատարեալ գործունակն անխորտ, պիտի կրնար տեսնել իրանունն զարծելն, և երբ քաւի գործուն յատկացուի, մարդու մը կեանքը պիտի բնականորէն:

*

Միաժամանակ չընել երբի՝ մեկի աւելի քաներ, շատ կարեւոր է աւելի. նշխարապէս նշանակուր մարդը նա՛ և՛ որ կրնայ իր քոյնակ ուշիք քանի մը վրայ կեդրոնացնել և մրնացածը մոռնալ. կեդրոնացուր մարդկային մեջք մեծ ոյժն է:

ԳՐԱԿԱՆ

Մ Ո Ր Ո Ր Ո Ւ Ա Ն Ի Բ Ա Ն Ե Ր

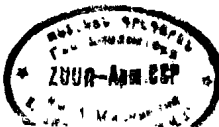
Մատաւորապէս կէս զարե ասդին մեր ժողովուրդը ստիպեալ բաներ որոնք այսօր կը կազմեն միացել կեանքը անոր մէջ կարեւոր հատուածին: Հայաստանեան իմաստասիրն տարազը մեզմէ տանց համար այլած որտէ միթիթաւնը, մեզմէ շատերու համար որբազան պատգամ է, զորաւոր մեզ իբարու. զէմ նակատի հանելու աստիճան, Այս նշանակութեան մէջ, ես պիտի յիշատեմ Նոր օւստեցումին վերլուծումին, քանի որ աստիճան կ'ընեն այնքան տիրական կերպով մեր հայրենիքին ու զաղութիւնը տեսարանները:

Մեր ժողովուրդին զբախտագոյն հատուածը, ան՝ որ ապրել յետոյ Աստուծոյ գործիքներուն մէջնէն անըմբերելին, ու երկրաւոր կեանքին մէջ, տարազնուած է այսօր աշխարհի չորս ծաղերուն, կրկնելով աւելի քան զածան որդիտեալ յուսակորոյս բարեխնան ցերեթիւն մը, ստիպեալ զարեւալ ուրիշ բաներ, որոնք, օտարն ու հունիսն ընդմէջէն, ինչպէս կը պատկերեն մարդիկ նման վտակուն վերիվարումները, փորձի էին ենթարկած մեր յոյնած, հազարամեայ աղէտներով խցանալ ցեղային խղճմանը, մեզի մօտիկ բախտաւոր չըլանի մը, բայց չէին կրցած խոր ապկը սիւնները մեր հողին: Ներուած էր մեզի այսպէս զգալ աւ տարազել ցեղային մեր խորհուրդը, խորքը, նոյնիսկ անցեալ զարաւորելի և զեռնէն յետոյ:

Այսօր....

• • •

Ինչ որ հասած է իմա մեր զանեւուն — ամառ փակեցէ՛ք հողին զաները, վասնզի ասդին պատմութիւնը սխալ չէ պայմանել անանց ամբողջապէս պահպանումէն, ինչպէս կ'ընեն արեւմտաւոր քանի մը մեծ ազգերը — չէ բազմաութիւնը այն միւս աղէտներուն որոնք ներծնածի՛ն հաւաքական բանադիր զաւանափոխութեանը, բանազալթի, նոյնիսկ զանգաւածային ապստիգ յայտաւն երեքական համապատկերները անկէ մեր պատմութեան, որտաւուշ, զարուալից, սպառնալու օւժգնութեամբ որպայատումները մեզ՝ զարեւուն բայց որոնք թափուր, կիկլունը փրշուած ինկաւ մեր հեղեղաւ սեմերուն: Աստիճանէն զէմ մեր ժողովուրդը երեւան բերան իբր անայց խորութիւններէն, զիմարական իր մեծը, երբեմն նուազ, երբեմն հերարձակ. բայց հանց իր զիմարութիւնը, ամառ փաթեթելով իր պաշտպանողական միջոցներուն, որոնք իրեն թելադրուած էին միջին իր խորհուրդէն: Աստիճան

709-66